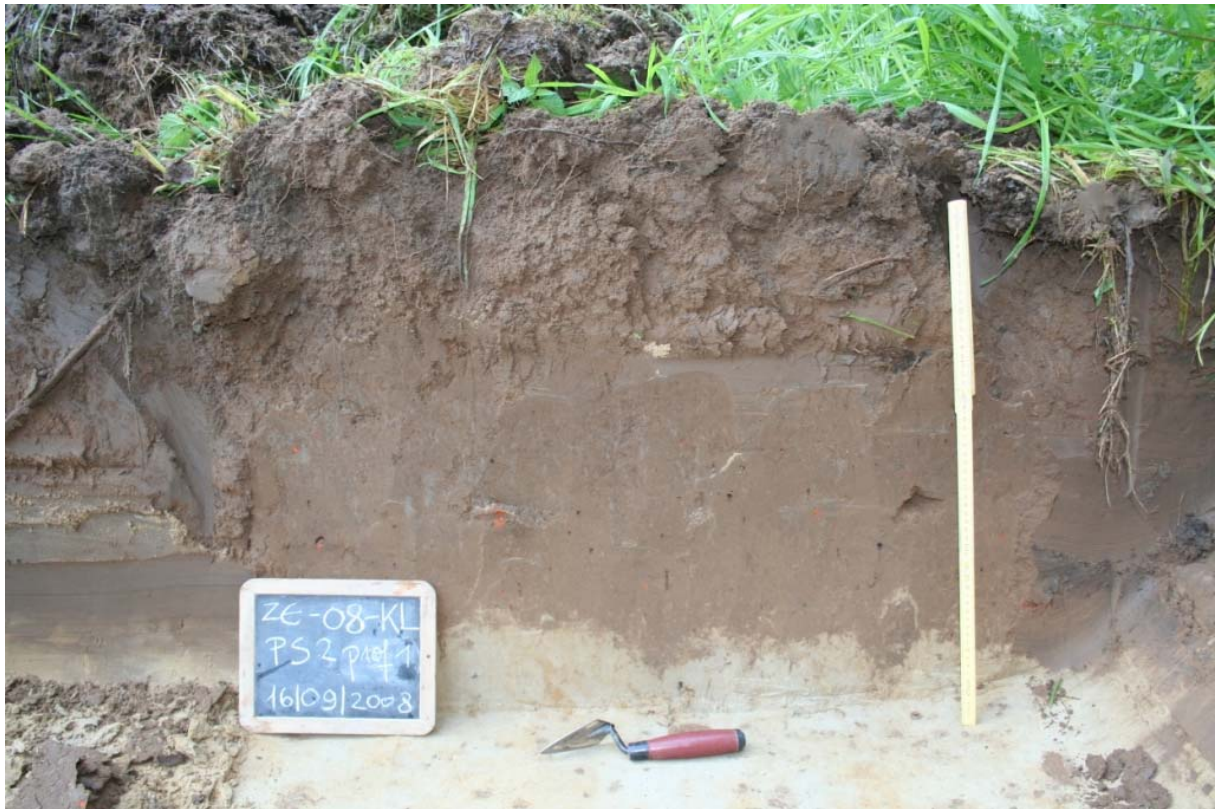

Proefsleuvenonderzoek Zemst-Kloosterstraat

Kaat De Langhe

RUBEN WILLAERT BVBA
Afdeling Archeologie

Colofon

Ruben Willaert bvba

Auteurs: Kaat De Langhe

Foto's en tekeningen: Ruben Willaert bvba

In opdracht van: RO-Vlaanderen, Onroerend Erfgoed

© Ruben Willaert bvba, Sijsele, september 2008

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	1
1. Algemeen	2
1.1. Inleiding	2
1.2. Situering	3
1.2.1. Lokalisering	3
1.2.2. Bodemkundige gegevens	5
1.2.3. Historische gegevens	6
2. Methodiek.....	7
2.1. Vooropgestelde strategie	7
2.2. Onderzoeksmethode	7
3. Resultaten	8
3.1. Algemene waarnemingen.....	8
3.2. Stratigrafie	8
3.3. Archeologische gegevens	10
4. Evaluatie en advies	11
BIBLIOGRAFIE	12
BIJLAGEN	13
1. Overzichtsplan.....	13
2. Omtrek en Oppervlakte van de proefsleuven	14
3. Vondstenlijst	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4. Sporenlijst.....	14

1. Algemeen

1.1. Inleiding

Het archeologisch patrimonium kan omschreven worden als het geheel aan resten die in of op de bodem aanwezig zijn en getuigen van het menselijk handelen in het verleden. Op 30 juni 1993 keurde het Vlaamse parlement het decreet houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium goed¹. Dit decreet ontstond naar aanleiding van het Europese verdrag ter bescherming van het archeologisch erfgoed, dat in 1992 in Valetta (Malta) ondertekend werd door de leden van de Europese Ministerraad². Het verdrag van Malta werd op 12 oktober 2001 door de Vlaamse regering goedgekeurd en door de federale regering op 30 januari 2002 ondertekend. Uitgangspunten van het verdrag zijn: een betere afstemming tussen archeologische erfgoedzorg en ruimtelijke planningsprocessen, een integrale monumentenzorg en behoud van het archeologisch erfgoed *in situ*. Het verdrag van Malta stuurt daarnaast ook aan op de veralgemening van het zgn. veroorzakersprincipe. Waar het archeologisch patrimonium door de uitvoering van werkzaamheden verloren dreigt te gaan, moeten de kosten van een voorafgaand wetenschappelijk verantwoord onderzoek ervan verhaald worden op de veroorzaker.

Het archeologisch onderzoek te Zemst (prov. Vlaams Brabant) vond plaats ter hoogte van de Kloosterstraat. Op dit terrein wordt in de toekomst een sociale verkaveling aangelegd door Providentia cvba. Vanwege de hoge archeologische verwachting werd voorafgaand een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in opdracht van het Agentschap RO-Vlaanderen Onroerend Erfgoed. Het onderzoek werd uitgevoerd door Ruben Willaert bvba³, meer bepaald door Kaat De Langhe. Het Agentschap RO-Vlaanderen Onroerend Erfgoed (Els Patrouille) stond in voor de administratieve begeleiding van het project. Het onderzoek kreeg de opgravingsvergunning 2008/186 en de archeologische werkcode ZE08KL (Zemst, 2008, Kloosterstraat). Er werd eveneens een vergunning aangevraagd voor het gebruik van een metaaldetector 2008/186(2).

De voorziene termijn bedroeg 2 werkdagen: 1 dag terreinwerk en 1 dag verwerking. Het proefsleuvenonderzoek vond plaats op 16 september 2008.

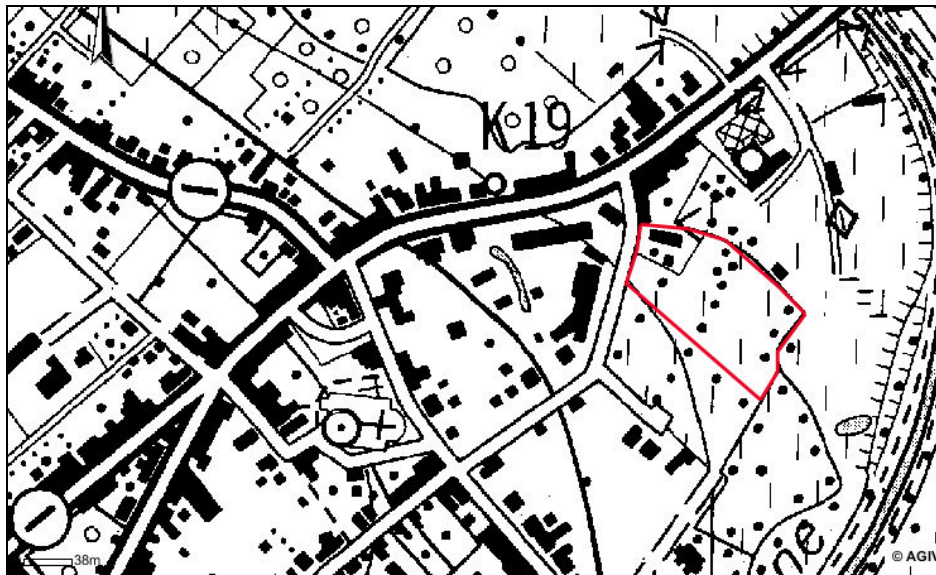
¹ Decreet van 30 juni 1993 houdende de bescherming van het archeologische patrimonium, gewijzigd bij het decreet van 18 mei 1999 en 28 februari 2003.

² Conventie van La Valetta (Malta), Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed, 20 januari 1992

³ Bloemisterijstraat 6, 8340 Sijsele. Website: www.rubenwillaert.be.

1.2. Situering

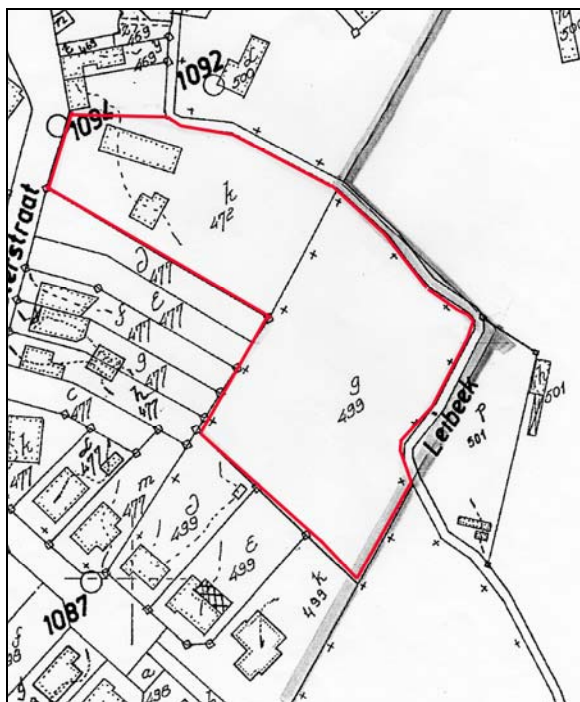
1.2.1. Lokalisering

Figuur 1: topokaart van Zemst met lokalisering van het plangebied⁴

Zemst is een gemeente bestaande uit verschillende leefkernen tussen Vilvoorde en Mechelen, op de grens van de provincies Vlaams Brabant en Antwerpen. Het plangebied ligt net buiten de dorpskern, vlakbij de Brusselsesteenweg. Ten noorden van het gebied liggen sportvelden van de gemeente. Het plangebied bestaat uit enkele percelen waarop een groot huis met garage staat aan de kant van de kloosterstraat. Achter het huis ligt een grote hoogstamboomgaard. Het oostelijk uiterste van het terrein bestaat voor het merendeel uit bos.

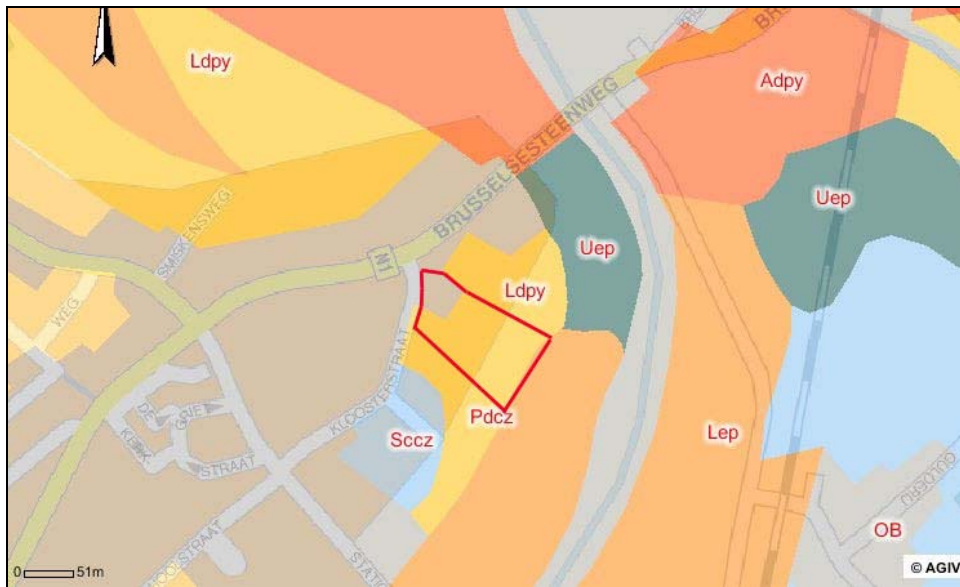
⁴ <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/straten/>

Op de kadasterkaart heeft het plangebied perceelsnummers 499g en 472k van afdeling 1 sectie B.

1.2.2. Bodemkundige gegevens

Het plangebied ligt op een overgang tussen verschillende bodemklassementen. Het zuidoostelijk deel van het terrein wordt omschreven als een *matig natte licht zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizon* (Pdcz). Naar het noorden toe wordt dit een *matig natte zandleembodem zonder profiel* (Ldpy). Dit werd ook duidelijk op het terrein waar we in oosten vooral te maken hebben met vrij ondiepe profielen terwijl we naar het noorden toe iets meer gelaagdheid krijgen.

Figuur 2: Bodemkaart met lokaliserings van het plangebied⁵

⁵ <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart>

1.2.2. Historische gegevens⁶

Een aantal oude plaatsnamen in het grensgebied Mechelen-Hombeek-Zemst laten ons vermoeden dat er op die plaats tussen de 4e en de 8e eeuw enkele nederzettingen gesticht zijn die later aanleiding gegeven hebben tot de ontwikkeling van belangrijke domeinen of hoven. Het domein Releghem is een overblijfsel van één van die nederzettingen, al is het huidige uitzicht wel van veel recentere datum.

Het staat vast dat Zemst in het verleden veel uitgestrekter dan bij de fusie was. Het reikte indertijd tot tegen Meise en Wolvertem via het zogenaamde "Hongarije van Zemst". Door de aanleg van het kanaal Brussel-Willebroek werd dit stuk grondgebied afgesneden van de rest. Ook een gedeelte van Hombeek behoorde oorspronkelijk tot Zemst.

Zemst werd in het verleden dikwijls als een strategisch belangrijke plaats beschouwd in de strijd tussen de Brusselaars en Mechelaars. Dat had onder andere tot gevolg dat er meerdere veldslagen uitgevochten werden en dat het meer dan eens verwoest werd.

Parochiaal gezien heeft Zemst in het verleden een zeer grote rol gespeeld. Het behoort tot de oudste parochies van Brabant en is als dusdanig een "moederparochie" die aan de oorsprong ligt van een aantal later gestichte dochterparochies. Deze dochterparochies zijn Eppegem, Hombeek, Leest, Heffen, Kapelle-op-den-Bos, Heindonk en Weerde⁷.

⁶ Gebaseerd op <http://paola.erfgoed.net/>

⁷ gebaseerd op <http://www.zemst.be/eCache/DEF/4/867.html>

2. Methodiek

Bij een archeologische inventarisatie wordt getracht inzicht te krijgen in de verspreiding, de densiteit, de aard en de chronologische waarde van de eventuele archeologische sporen op het terrein. De meest aangewezen manier om het onderzoeksgebied te inventariseren, is door middel van een proefsleuvenonderzoek. Hierbij worden verspreid over het gebied sleuven gegraven, die toelaten om een blik in de bodem te werpen. Deze sleuven worden onder archeologische begeleiding machinaal aangelegd en zijn ongeveer 50cm tot max. 1m diep. In totaal wordt op deze manier ongeveer 10 tot 12 % van het plangebied gesondeerd.

Het proefsleuvenonderzoek kan uitgevoerd worden volgens twee methodes. Bij het zogenaamde Lorraine-systeem worden proefsleuven met een lengte van 10m en de breedte van één kraanbak in alternerend raster uitgegraven. De afstand tussen de putten onderling en de rijen is telkens 10m. Bij de methode van continue sleuven worden lange proefsleuven ononderbroken over de volledige lengte van de percelen uitgegraven. De afstand tussen de rijen bedraagt max. 15m. In beide gevallen gebeurt de afgraving door een kraan met platte bak, waarvan de bakbreedte minstens 1,8 m bedraagt en bij voorkeur 2m.

Na het aanleggen van de sleuven worden de sporen onderzocht met een metaaldetector. Dit wordt enkel gedaan in gebieden met een hoge archeologische verwachting.

2.1. Vooropgestelde strategie

Voorafgaand aan het archeologisch onderzoek werden *Bijzondere voorwaarden archeologische prospectie met ingreep in de bodem* schriftelijk vastgesteld door het Agentschap RO Vlaanderen Onroerend Erfgoed. Deze technische bepalingen omvatten de kwaliteitsnormen waaraan het archeologisch onderzoek dient te voldoen.

2.2. Onderzoeksmethode

Voor het projectgebied werd geselecteerd voor continue sleuven. Er konden in totaal 8 sleuven getrokken worden. De proefsleuven werden met een totaal station ingemeten en gekoppeld aan het landelijk coördinatennet. Waar sporen werden aangetroffen, werd het opgravingsvlak plaatselijk opgeschaafd om vervolgens de sporen zo optimaal mogelijk te documenteren. Dit hield in: fotograferen, intekenen (digitaal) en beschrijven van alle aangetroffen sporen. Er werden verschillende sporen gecoupeerd ter controle, die achteraf natuurlijk bleken te zijn. Vondsten bleken afwezig. In elke proefsleuf werd op regelmatige afstanden een bodemprofiel geregistreerd.

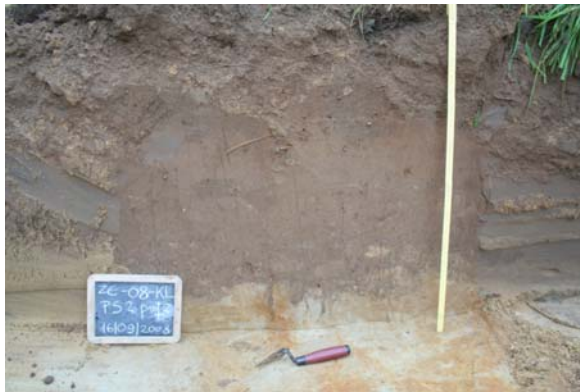
3. Resultaten

3.1. Algemene waarnemingen

Het plangebied bestond uit een grote boomgaard met naar het noorden toe een stukje bos. In het bos was er een deel bomen gerooid, genoeg om twee sleuven te graven. Het gedeelte naast de poel was moeilijk te onderzoeken door het hellend terrein en de boomwortels. Centraal in de boomgaard lijkt een depressie te zitten, mogelijk een oude poel, deze is opgevuld met afbraakmateriaal van een gebouwtje.

3.2. Stratigrafie

De sleuven die getrokken werden in het bos, hadden een vrij eenvoudig en ondiep profiel. Onder de ploeglaag volgt een iets lichter bruin pakket met enkele inclusies en sterk gebioturbeerd, hieronder volgt de moederbodem.

Figuur 3: Proefsleuf 1, profiel 1

Figuur 4 : Proefsleuf 4, profiel 1

De sleuven in het midden van de boomgaard leken een soort ophoging of opvulling te bevatten. Bij het opentrekken van sleuf 4 bleek onder de strooisellaag een dik pakket puin te zitten, hoofdzakelijk bouwafval. Onder deze laag zat een vrij vast, gespikkeld pakket dat aandeed als een opvulling. Uit het pakket kwam redelijk wat materiaal. Daarna volgt een donkerbruin met grijs gespikkeld pakket dat nog steeds vrij veel baksteen en andere inclusies bevatte (zie figuur 4). Mogelijk zat hier in het terrein een depressie zoals de poel in het oostelijk deel van het terrein.

In sleuf 5 werd met de kraan werd een bak dieper gegraven om zicht te krijgen op het profiel en de inhoud van de sleuf, omdat in het noorden van de sleuf een gelijkaardig pakket zat als in sleuf 4, maar zonder bouwafval. Onder de strooisellaag gaat het profiel over in een lichtbruin pakket met vrij veel inclusies, hierna volgt een grijs/bruin gevlekt pakket, zeer vast, dat in het vlak gespikkeld uitziет. Dit pakket bevat eveneens redelijk wat materiaal. Daarna volgt een donkere organische band die zeer nat is. Kleine restjes organisch materiaal zijn nog zichtbaar, de band is zeer scherp afgelijnd aan de onderkant. Onder de organische laag zit groen/grijs nat zand. Verder naar het westen stijgt het niveau in de sleuven weer.

Figuur 4 : Proefsleuf 5, profiel 2

Figuur 5: Proefsleuf 5, profiel 2, detail

3.3. Archeologische gegevens

In sleuf 1 werden geen relevante sporen gevonden. In sleuf 2 zaten enkele mogelijke paalkuilen, maar na coupe bleken er twee natuurlijk te zijn. Aangezien spoor 5 (paalkuil) op de rand van de sleuf lag werd de sleuf uitgebreid met een kijkvenster, maar dat leverde niks op.

Figuur 6: Proefsleuf 2 spoor 5

Figuur 7: Proefsleuf 4 spoor 1 en 2

Het trekken van sleuf 3 werd bemoeilijkt door het bos en het hellende grondvlak, de sleuf leverde geen sporen op. Bij het aanleggen van sleuf 4 kwam een grote hoeveelheid puin naar boven, mogelijk afkomstig van de afbraak van een gebouw. De twee sporen in de sleuf waren erg gelijkaardig van vulling. Spoor 1 lijkt een greppel en spoor 2, dat de rest van de sleuf in beslag neemt, is mogelijk een opgevulde depressie, al dan niet afkomstig van een poel. Sleuf 5 bevatte enkele grachten, waarvan spoor 3 vrij veel houtskool bevatte, allen leverden ze wat materiaal op, meestal laat- of post-middeleeuws. Het noordelijk uiteinde van de sleuf bevatte een zeer groot spoor, de vulling was gelijkaardig aan die in sleuf 4. Sleuf 6 bevatte enkele kuilen, ook met post-middeleeuws materiaal en een greppel. In sleuf 7 zaten hoofdzakelijk recente sporen, waaronder sporen van riolering of drainage. Sleuf 8 liep langs de woning op het terrein, en was zo goed als volledig verstoord door muurtjes van een bijgebouwtje en zeer recente afvalkuilen, het terrein was hier vrij nat.

4. Evaluatie en advies

Het uitgevoerde waarderingsonderzoek liet toe om het plangebied op een statistisch verantwoorde manier bodemkundig en archeologisch te verkennen. Uit het proefsleuvenonderzoek bleek dat het terrein in het noordwesten, langs de bestaande woning, erg verstoord is. Het merendeel van de sleuven leverde geen of weinig resultaten, ook de metaaldetector leverde geen resultaten.

Op basis van de grotendeels negatieve resultaten in de proefsleuven, adviseren wij geen verder archeologisch onderzoek.

BIBLIOGRAFIE

Internetbronnen:

Bodemkundig: <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart>

http://dov_vlaanderen.be

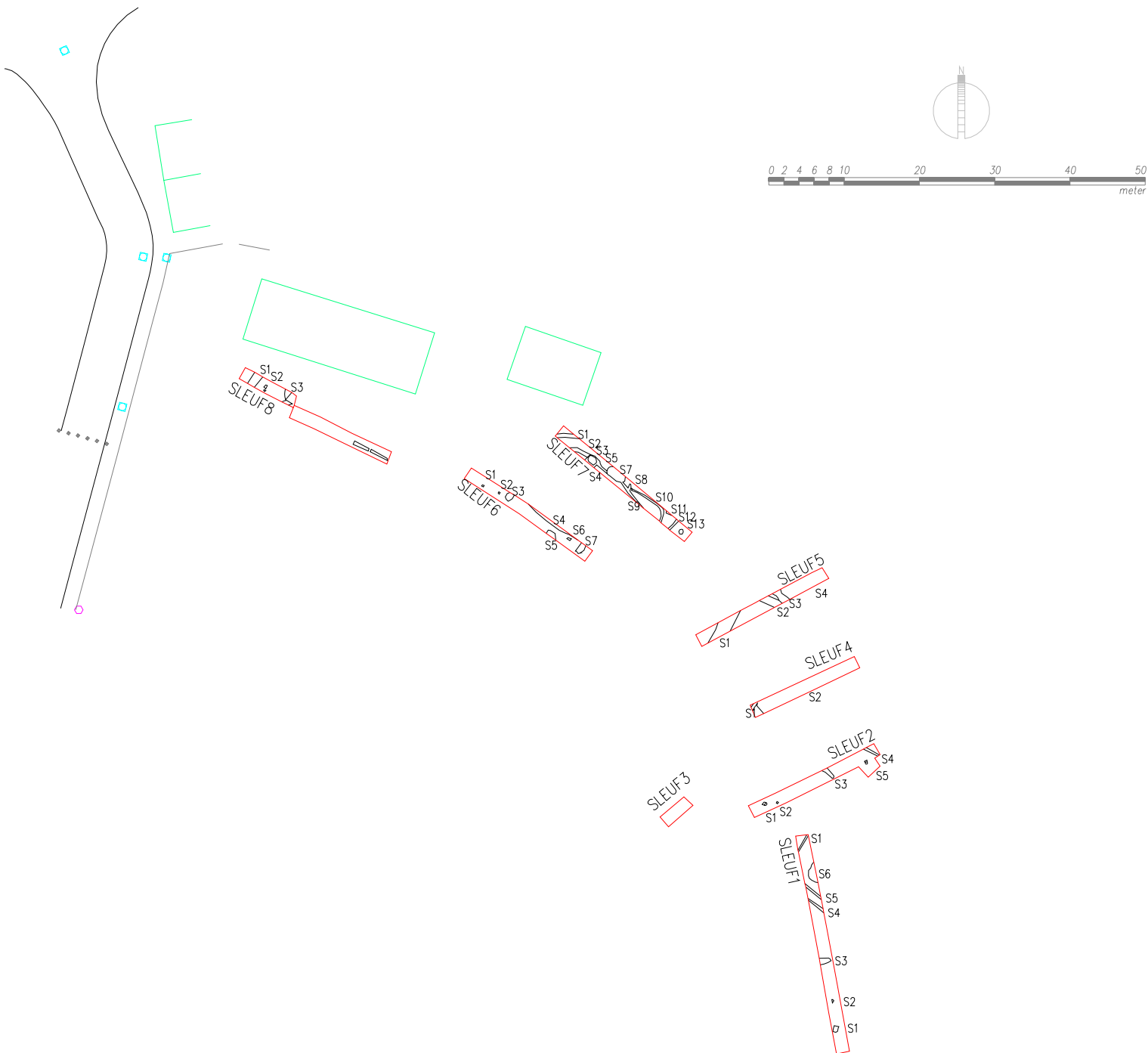
Cultuurhistorisch ensemble

<http://paola.erfgoed.net/sdx/inventaris>

<http://www.zemst.be>

BIJLAGEN

1. Overzichtsplan

2. Omtrek en oppervlakte van de sleuven

Proefsleuf	Omtrek	EH m	Oppervlakte	EH m ²
1	62.205	m	51.119	m ²
2	43.584	m	36.258	m ²
3	11.846	m	7.139	m ²
4	34.089	m	26.481	m ²
5	41.579	m	33.357	m ²
6	42.378	m	33.792	m ²
7	47.694	m	37.883	m ²
8	32.150	m	24.724	m ²
TOTAAL	315.525	m	250.753	m²

3. Vondstenlijst

Sleuf	Spoor	Materiaal	Type	Datering
2	3	Ceramiek	Roodbruin	
2	LV	Ceramiek	Steengoed, grijs met bruin	
5	1	Ceramiek	Steengoed, grijs met bruin	
6	5	Ceramiek	Rood, groene loodglazuur aan beide kanten	

4. Sporenlijst

Sleuf	Spoor	Interpretatie	vorm	textuur	kleur	inclusies	datering
1	1	Natuurlijk	Vierkant	Lemig zand	Donkergrijs/zwart gevlekt, veel bioturbatie		
1	2	Natuurlijk	Vierkant	Lemig zand	Donker bruinig grijs		
1	3	Windval	Afgerond	Lemig zand	Lichtgrijs	Hk	
1	4	Greppel	Lineair	Lemig zand	Donkerbruin overgang naar zeer vlekkelig		
1	5	Greppel	Lineair	Lemig zand	Donkerbruin overgang naar zeer vlekkelig		
1	6	Kuil	Rond	Lemig zand	Donkerbruin, scherp afgelijnd	Hk, bkst, cer	
1	7	Greppel	Lineair	Lemig zand	Vlekkelig geel en bruin		
2	1	Paalkuil	Rond	Lemig zand	Donkergrijs/geel/oranje gevlekt		
2	2	Natuurlijk	Vierkant	Lemig zand	Licht en donkergrijs gevlekt		
2	3	Natuurlijk	Afgerond	Lemig zand	Donker bruinig grijs, zeer gestippelde vulling	Bkst, leisteen, hk, cer	
2	4	Greppel	Lineair	Lemig zand	Donkergrijs	Hk	
2	5	Paalkuil	Rond	Lemig zand	Lichtgrijs, vlekkelig		
4	1	Greppel	Lineair	Lemig zand	Donker bruinig grijs, zeer gestippelde vulling		

4	2	Poel?		Lemig zand	Zeer groot, donker grijsig bruin	Hk, tegel, bkst, kalksteentegel, cer	recent
5	1	Greppel	Lineair	Lemig zand	Donker bruinig grijs	Cer, bkst, hk	
5	2	Greppel	Lineair	Lemig zand	Licht en donkergrijs gevlekt	Hk spikkels Veel hk verbrande leem	
5	3	Greppel	Lineair	Lemig zand	donkergrijs		
5	4	Poel?		Lemig zand	Zeer groot, niet duidelijk, veel mg, wortels e	bkst	
6	1	Natuurlijk	Rond	Lemig zand	Lichtgrijs/oranje gevlekt		
6	2	Natuurlijk	Rond	Lemig zand	Lichtgrijs/oranje gevlekt		
6	3	Natuurlijk	Rond	Lemig zand	Lichtgrijs/oranje gevlekt		
6	4	Greppel	Lineair	Lemig zand	Donker bruinig grijs		
6	5	Kuil	Vierkant	Lemig zand	Vet donkergrijs met bruin/oranje vlekjes, scherp afgelijnd	cer	Post ME
6	6	Paalkuil	Ovaal	Lemig zand	Vlekkelig grijs en geel	Bkst	
6	7	Kuil	vierkant	Lemig zand	Grijs/bruin/oranje gevlekt, ijzerconcreties		
7	1	Greppel	Lineair	Lemig zand	Lichtgrijs, lichtjes gestippeld		
7	2	Natuurlijk	Rond	Lemig zand	Donkergrijs/lichtgrijs gevlekt		
7	3	Greppel	Lineair	Lemig zand	Lichtgrijs met oranje vlekjes		
7	4	Put	Vierkant	Lemig zand	Donkerbruin		
7	5	Put	Rond	Lemig zand	Blauwgrijs	Bkst, steen	
7	6	Greppel	Lineair	Lemig zand	Donker en lichtgrijs gevlekt		
7	7	natuurlijk	Rond	Lemig zand	Lichtgrijs met witte vlekken, wortels	Hk	
7	8	Greppel	Lineair	Lemig zand	Donkergrijs, nat		
7	9	Greppel	Lineair	Lemig zand	Donkergrijs, wortels	Bkst Verbrande leem, bkst, hk	
7	10	Greppel	Lineair	Lemig zand	Donkerbruin, zeer vlekkelig		
7	11	Natuurlijk	Half rond	Lemig zand	Donkergrijs		
7	12	Greppel	Lineair	Lemig zand	Donkergrijs met overgang naar geel/grijs		
7	13	Natuurlijk	Ovaal	Lemig zand	Bruinig zwart, organisch		
8	1	greppel	Lineair	Lemig zand	Lichtgrijs		
8	2	Paalkuil	Vierkant	Lemig zand	Vlekkelig donkergrijs		Recent
8	3	Paalkuil	Vierkant	Lemig zand	Vlekkelig donkergrijs		Recent